

ความหลากหลายของพรรณไม้ล้มลุกในศูนย์อนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี¹

รุ่งเพชร ปัญญาวุฒิ¹, อุไรรัตน์ กาญจนขุนดี¹ และ ครุฑ วาทิก^{2,*}

¹ศูนย์อนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี นครราชสีมา 30340

²สาขาวิชาวิศวกรรมเกษตร สำนักวิชาวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี นครราชสีมา 30000

*อีเมล: vkata@sut.ac.th

บทคัดย่อ

การสำรวจพรรณไม้ล้มลุก ในพื้นที่ศูนย์อนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี จังหวัดนครราชสีมา ตั้งแต่เดือนเมษายน พ.ศ. 2564 ถึงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2565 โดยบันทึกข้อมูลนิเวศวิทยา ระยะเวลาออกดอกและติดผล จัดทำตัวอย่างพรรณไม้แห้งเพื่อเป็นตัวอย่างอ้างอิง พบพรรณไม้ล้มลุกทั้งหมด 40 วงศ์ 96 สกุล 121 ชนิด วงศ์ที่พบมากที่สุดคือ Poaceae พบ 17 ชนิด รองลงมาคือ Asteraceae พบ 13 ชนิด วงศ์ที่พบ 8 ชนิดคือ Acanthaceae, Fabaceae และ Zingiberraceae วงศ์ที่พบ 7 ชนิดคือ Amaranthaceae, Cyperaceae และ Euphorbiaceae วงศ์ที่พบ 4 ชนิดคือ Rubiaceae วงศ์ที่พบ 3 ชนิดคือ Araceae และ Convolvulaceae วงศ์ที่พบ 2 ชนิดคือ Alismataceae, Apiaceae, Commelinaceae, Lamiaceae, Menispermaceae, Oxalidaceae, Phyllanthaceae, Peperaceae, Portulacaceae และ Verbenaceae ส่วนวงศ์ที่พบเพียงหนึ่งชนิด ได้แก่ Aizoaceae, Apocynaceae, Asparagaceae, Boraginaceae, Caryophyllaceae, Cleomaceae, Hydrocharitaceae, Malvaceae, Nelumbonaceae, Nymphaeaceae, Onagraceae, Pandanaceae, Plantaginaceae, Polygonaceae, Pontederiaceae, Scrophulariaceae, Stemonaceae, Solanaceae และ Typhaceae

คำสำคัญ: พรรณไม้ล้มลุก, อนุรักษ์พันธุกรรมพืช, นครราชสีมา

ABSTRACT

Herbaceous plant survey in the area of the Plant Genetic Conservation Center under the Royal Initiative of Her Royal Highness Princess Maha Chakri Sirindhorn Suranaree University of Technology, Nakhon Ratchasima Province from April 2021 to March 2022. Ecological and phonological data, as well as Voucher specimens. Found a total of 40 families, 96 genera, 121 species of herbaceous plants, The most common family was Poaceae, found 17 species, followed by Asteraceae, found 13 species, 8 species found were Acanthaceae, Fabaceae and Zingiberraceae, 7 species were found: Amaranthaceae, Cyperaceae and Euphorbiaceae, 4 found families were Rubiaceae, found family. 3 species are Araceae and Convolvulaceae, 2 found families are Alismataceae, Apiaceae, Commelinaceae, Lamiaceae, Menispermaceae, Oxalidaceae, Phyllanthaceae, Peperaceae, Portulacaceae and Verbenaceae. Hydrocharitaceae, Malvaceae, Nelumbonaceae, Nymphaeaceae, Onagraceae, Pandanaceae, Plantaginaceae, Polygonaceae, Pontederiaceae, Scrophulariaceae, Stemonaceae, Solanaceae and Typhaceae.

Keywords: Herbaceous Plants, Plant Genetic Conservation, Nakhon Ratchasima

บทนำ

ไม้ล้มลุก (herb) คือพืชที่มีลำต้นอ่อนนุ่ม เนื่องจากประกอบด้วยเนื้อเยื่อที่เป็นเนื้อไม้เพียงเล็กน้อย ลำต้นตายเมื่อหมดฤดูกาลเจริญเติบโต แบ่งย่อยเป็น 3 ประเภท ได้แก่ 1) พืชปีเดียว (annual) คือพืชที่มีอายุได้ 1 ปี โดยจะมีวงจรชีวิตที่สมบูรณ์ภายใน 1 ปี หรือ 1 ฤดูกาลแล้วตาย 2) พืชสองปี (biennial) พืชที่มีอายุ 2 ปี จะออกดอกในปีที่ 2 โดยมีการเจริญเติบโตที่ไม่เกี่ยวกับการสืบพันธุ์ในปีที่หนึ่ง 3) พืชหลายปี (perennial) พืชที่มีอายุได้หลายปี และมักจะออกดอกทุกปี (ก่องกานดา ชยามฤต, 2541)

[†]การประชุมวิชาการและการนำเสนอผลงาน ชมรมคณะปฏิบัติงานวิทยาการ อพ.สธ. ครั้งที่ 10 (ระหว่างวันที่ 20 - 22 กันยายน 2565 ณ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์)

พืชกลุ่มนี้มีคุณค่าทางเศรษฐกิจที่หลากหลายและบางชนิดนำมาใช้ประโยชน์ด้านสมุนไพร เช่น ทุกส่วนของฟ้าทะลายโจร (*Andrographis paniculata* (Burm.f.) Wall. Ex Nees) รักษาไข้ แก้เจ็บคอ ทุกส่วนของบัวบก (*Centella asiatica* (L.) Urb.) บำรุงหัวใจ แก้อ่อนเพลีย ลำต้นใต้ดินของข่า (*Alpinia galanga* (L.) Willd.) ลำต้นของหญ้าแห้วหมู (*Cyperus rotundus* L.) รักษาอาการปวดท้อง และบำรุงหัวใจ ใบของผักกาดกบ (*Gynura pseudochina* (L.) DC. var. *Pseudochina*) รักษาไข้ แก้ผื่น รักษากลากเกลื้อน และขับลมในลำไส้ ลำต้นใต้ดินของเปราะป่า (*Kaempferia marginata* Carey ex Roscoe) รักษาไข้ ขับลมในลำไส้ ทุกส่วนของข้าวฟ่าง (*Piper sarmentosum* Roxb.) แก้เสมหะ บำรุงธาตุ และทุกส่วนของลูกใต้ใบ (*Phyllanthus amarus* Schumacher & Thonn.) รักษาไข้จับสั่น แก้อริตมิก และไข้ (รุ่งระวี เต็มศิริฤกษ์กุล และคณะ, 2557) บางชนิดใบและดอกมีสีสวยนิยมนำมาปลูกเป็นไม้ดอกไม้ประดับ เช่น บาหย้า (*Asystasia gangetica* (L.) T. Anderson subsp. *gangetica*) กระตุมไพลิน (*Centratherum punctatum* Cass.) ไมยราบ (*Mimosa pudica* L.) บัวบกโขด (*Stephania erecta* Craib) และสับเสือ (*Stepharia pierrei* Diels) เป็นต้น

ศูนย์อนุรักษ์พันธุ์กรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี อยู่ในพื้นที่ตำบลคลองไผ่ อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา ตั้งอยู่บนเนื้อที่ประมาณ 391 ไร่ สภาพพื้นที่เป็นดินทรายมีความสูงจากระดับน้ำทะเล 150–200 เมตร พื้นที่ส่วนหนึ่งดำเนินการเป็นเรือนเพาะชำกล้าไม้ซึ่งได้สำรวจเก็บรวบรวมพันธุ์กรรมพืชมาจากพื้นที่ส่วนต่าง ๆ ของประเทศ ส่วนที่เหลือพัฒนาโดยการปรับปรุงแหล่งน้ำ จัดทำแปลงปลูกพืชผัก นาข้าว แปลงไม้ผล และป่าปลูกสร้างธรรมชาติซึ่งเป็นพื้นที่ปกปักทรัพยากร ได้แก่ ป่าดิบแล้ง ป่าเบญจพรรณ และป่าดิบชื้น (ขจรศักดิ์ วรประทีป และคณะ, 2554) พรรณไม้ส่วนใหญ่เป็นไม้ต้น ไม้พุ่ม และพืชเถา ความหลากหลายของพรรณไม้ล้มลุกยังไม่มีการศึกษามาก่อน ดังนั้นวัตถุประสงค์ของการศึกษาค้นคว้าเพื่อรวบรวมความหลากหลายของพรรณไม้ล้มลุกสำหรับจัดทำเป็นฐานข้อมูลพรรณไม้ในศูนย์อนุรักษ์พันธุ์กรรมพืชฯ และเพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ของพรรณไม้อย่างยั่งยืนต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

ศึกษาและสำรวจพรรณไม้ล้มลุกในพื้นที่ศูนย์อนุรักษ์พันธุ์กรรมพืชฯ ในช่วงเดือนเมษายน พ.ศ. 2564 ถึงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2565 บันทึกข้อมูลภาคสนาม ลักษณะนิสัย กลีบเลี้ยง สีของกลีบดอก สีของผล และระยะเวลาการออกดอก รวมถึงพิจารณาประชากรที่พบโดยนับจำนวนต้นต่อพื้นที่การศึกษาทั้งหมด ซึ่งเกณฑ์ในการศึกษาจำนวนประชากรแบ่งเป็น พบน้อย คือพบบางบริเวณและมีจำนวนน้อย จำนวน 1–20 ต้น พบปานกลาง คือพบหลายบริเวณแต่มีจำนวนน้อย จำนวน 20–40 ต้น และพบมาก คือพบหลายบริเวณแต่มีจำนวนมาก จำนวน 40–80 ต้น หรือกระจายทั่วไปในพื้นที่ศึกษา (ตารางที่ 1) พร้อมถ่ายภาพ เก็บตัวอย่างและอัดด้วยแผ่นอัดพันธุ์ไม้ และรักษาเป็นตัวอย่างแห้ง (voucher specimen) ไว้ที่พิพิธภัณฑ์พืชศูนย์อนุรักษ์พันธุ์กรรมพืชฯ อพ.สธ. คลองไผ่ (RSPG) ระบุชื่อวิทยาศาสตร์ บรรยายลักษณะพืชตามหลักอนุกรมวิธาน (กองกานดา ชยามฤต และวรตลต์ แจ่มจำรัส, 2559) บันทึกชื่อพื้นเมือง (ราชันย์ ภูมา และ สมราน สุดดี, 2557) และข้อมูลพืชต่างถิ่นในพื้นที่อนุรักษ์ (สำนักวิจัยการอนุรักษ์ป่าไม้และพันธุ์พืช กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, 2556)

ผลและอภิปรายผล

พบพรรณไม้ล้มลุกทั้งหมดจำนวน 40 วงศ์ 96 สกุล 121 ชนิด วงศ์ที่พบมากที่สุดคือ Poaceae พบ 17 ชนิด รองลงมาคือ Asteraceae พบ 13 ชนิด วงศ์ที่พบ 8 ชนิดคือ Acanthaceae, Fabaceae และ Zingiberraceae วงศ์ที่พบ 7 ชนิดคือ Amaranthaceae, Cyperaceae และ Euphorbiaceae วงศ์ที่พบ 4 ชนิดคือ Rubiaceae วงศ์ที่พบ 3 ชนิดคือ Araceae และ Convolvulaceae วงศ์ที่พบ 2 ชนิดคือ Alismataceae, Apiaceae, Commelinaceae, Lamiaceae, Menispermaceae, Oxalidaceae, Phyllanthaceae, Peperaceae, Portulacaceae และ Verbenaceae ส่วนวงศ์ที่พบเพียงหนึ่งชนิด ได้แก่ Aizoaceae, Apocynaceae, Asparagaceae, Boraginaceae, Caryophyllaceae, Cleomaceae, Hydrocharitaceae, Malvaceae, Nelumbonaceae, Nymphaeaceae, Onagraceae, Pandanaceae, Plantaginaceae, Polygonaceae, Pontederiaceae, Scrophulariaceae, Stemonaceae, Solanaceae และ Typhaceae (ตารางที่ 1 และภาพที่ 1–2)

ตารางที่ 1 พรรณไม้ล้มลุกที่พบในศูนย์อนุรักษ์พันธุ์กรรมพืชฯ อพ.สธ. คลองไผ่

ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นเมือง	ช่วงเวลา ออกดอก	จำนวน ประชากร	พืช สมุนไพร	พืช อาหาร	พืชต่างถิ่น รุกราน	ภาพพรรณ ไม้
ACANTHACEAE							
1. <i>Andrographis paniculata</i> (Burm.f.) Wall. ex Nees	ฟ้าทะลายโจร	ต.ค.-พ.ค.	+++	✓ ^[A]	-	-	-
2. <i>Asystasia gangetica</i> (L.) T. Anderson subsp. <i>gangetica</i>	บาหยยา	ก.ย.-มี.ค.	+++	-	✓ ^[D]	-	ภาพที่ 1 ก
3. <i>A. gangetica</i> (L.) T. Anderson subsp. <i>micrantha</i> (Nees) Ensermu	บาหยยา	ก.ย.-มี.ค.	++	-	✓ ^[D]	✓	-
4. <i>Blepharis maderaspatensis</i> (L.) B.Heyne ex Roth	ลิ้นงูเห่า	มี.ค.-มิ.ย.	+++	-	-	-	-
5. <i>Hemigraphis alternata</i> (Burm. f.) T. Anderson	ดาตตะกั่ว	ม.ค.-พ.ค.	+++	-	-	✓	ภาพที่ 1 ข
6. <i>Hygrophila ringen</i> (L.) R. Br. Ex Spreng.	น้ำดับไฟ	ม.ค.-พ.ค.	+++	-	-	-	ภาพที่ 1 ค
7. <i>Ruellia prostrata</i> Poir.	ต้อยติ่งเลื้อย	ก.ย.-มี.ค.	++	✓ ^[A]	-	-	ภาพที่ 1 ง
8. <i>R. Tuberosa</i> L.	ต้อยติ่ง	ธ.ค.-พ.ค.	+++	✓ ^[A]	-	✓	-
AIZOACEAE							
9. <i>Trianthema portulacastrum</i> L.	ผักเบี้ยหิน	ม.ค.-พ.ค.	+++	-	-	-	ภาพที่ 1 จ
ALISMACEAE							
10. <i>Limnocharis flava</i> (L.) Buchenau	บอนจีน	ม.ค.-พ.ค.	+++	-	✓ ^[E]	✓	-
11. <i>Echinodorus cordifolius</i> (L.) Griseb.	อะเมซอน	มี.ค.-มิ.ย.	++	-	-	✓	-
AMARANTHACEAE							
12. <i>Alternanthera sessilis</i> (L.) R. Br. ex DC.	ผักเบ็ดไทย	มี.ค.-มิ.ย.	+++	-	-	✓	-
13. <i>Al. pungens</i> Kunth	โคกกระสุนเล็ก	ม.ค.-พ.ค.	++	-	-	✓	ภาพที่ 1 ฉ
14. <i>Amaranthus spinosus</i> L.	ผักขมหนาม	ม.ค.-พ.ค.	+++	-	-	✓	ภาพที่ 1 ช
15. <i>Am. viridis</i> L.	ผักขม	ม.ค.-พ.ค.	+++	-	✓ ^[D]	✓	ภาพที่ 1 ซ
16. <i>Celosia aegentea</i> L.	หงอนไก่ไทย	มี.ค.-มิ.ย.	+	-	-	✓	-
17. <i>Gomphrena celosioides</i> Mart.	บานไม่รู้โรยป่า	ม.ค.-พ.ค.	++	-	-	✓	-
APIACEAE							
18. <i>Centella asiatica</i> (L.) Urb.	บัวบก	ม.ค.-พ.ค.	+++	✓ ^[A]	✓ ^[D]	-	ภาพที่ 1 ฅ
19. <i>Hydrocotyle umbellata</i> L.	แว่นแก้ว	ม.ค.-พ.ค.	+++	✓ ^[A]	✓ ^[D]	-	-
APOCYNACEAE							
20. <i>Zygostelma benthami</i> Baill.	อบเชยเถา	มี.ค.-เม.ย.	++	-	-	-	-
ARACEAE							
21. <i>Aglonema simplex</i> (Blume) Blume	พรหมตีนสูง	มี.ค.-พ.ค.	+	✓ ^[B]	-	-	-
22. <i>Colocasia esculenta</i> (L.) Schott	เผือก	มี.ค.-พ.ค.	++	-	✓ ^[E]	-	-
23. <i>Typhonium trilobatum</i> (L.) Schoot	อุตพิ	ม.ค.-พ.ค.	+++	✓ ^[B]	-	-	-
ASPARAGACEAE							
24. <i>Asparagus racemosus</i> Willd.	จันทิน	ม.ค.-พ.ค.	+++	✓ ^[C]	-	-	-
ASTERACEAE							
25. <i>Acmella oleracea</i> (L.) R.K. Jansen.	ผักคราด	ม.ค.-พ.ค.	+++	-	-	-	ภาพที่ 1 ญ
26. <i>Ageratum conyzoides</i> L.	สาบแร้งสาบกา	ม.ค.-พ.ค.	+++	-	-	✓	ภาพที่ 1 ณ
27. <i>Centratherum punctatum</i> Cass.	กระดุมไพลิน	ม.ค.-พ.ค.	++	-	-	✓	ภาพที่ 1 ด
28. <i>Chromolaena odorata</i> (L.) R. M. King & H. Rob.	สาบเสือ	ม.ค.-พ.ค.	+++	✓ ^[B]	-	✓	-
29. <i>Crassocephalum crepidioides</i> (Benth.) S. Moore	ผักกาดข้าง	ม.ค.-พ.ค.	++	-	-	✓	-
30. <i>Cyanthillium cinereum</i> (L.) H. Rob.	หมอน้อย	ม.ค.-พ.ค.	+++	-	-	-	-
31. <i>Eclipta prostrata</i> (L.) L.	กะเม็ง	มี.ค.-เม.ย.	+++	-	-	-	-
32. <i>Emilia sonchifolia</i> (L.) DC. ex Wight	หางปลาช่อน	ม.ค.-พ.ค.	+++	-	-	-	-

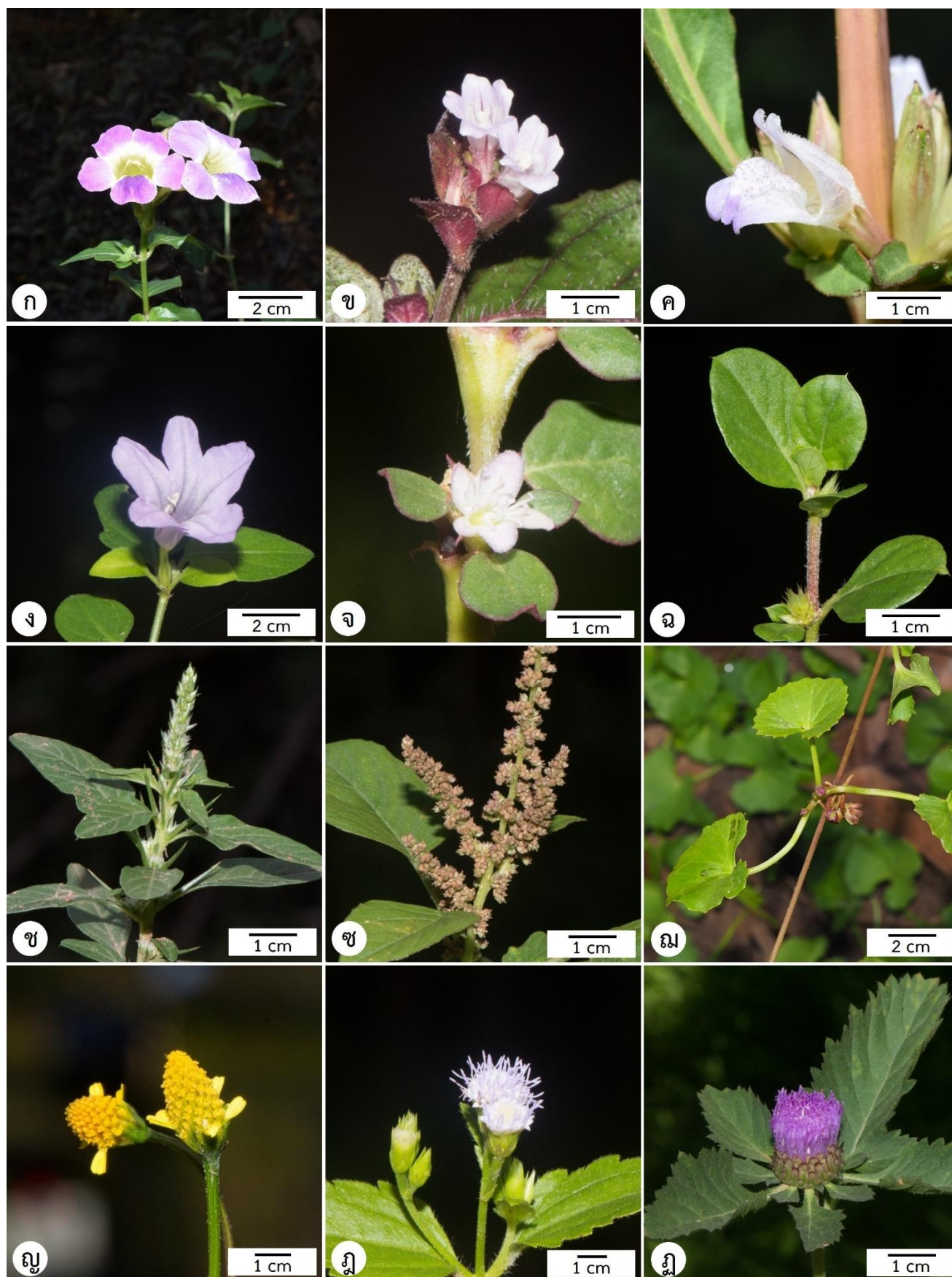
[illegible]

ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นเมือง	ช่วงเวลา ออกดอก	จำนวน ประชากร	พืช สมุนไพร	พืช อาหาร	พืชต่างถิ่น รุกราน	ภาพพรรณ ไม้
69. <i>Malvastrum coromandelianum</i> (L.) Garcke	ปอซี่ครอก	พ.ค.-มิ.ย.	++	-	-	✓	-
MENISPERMACEAE							
70. <i>Stephania erecta</i> Craib	บัวบกโขด	ม.ค.-พ.ค.	+	-	-	-	ภาพที่ 2 ญ
71. <i>S. pierrei</i> Diels	สับเลือด	ม.ค.-พ.ค.	+	✓ ^[B]	-	-	-
NELUMBONACEAE							
72. <i>Nelumbo nucifera</i> Gaertn.	บัวหลวง	มี.ค.-พ.ค.	++	-	-	-	-
NYMPHAEACEAE							
73. <i>Nymphaea pubescens</i> Willd.	จอกก้น	มี.ค.-พ.ค.	++	-	-	-	-
ONAGRACEAE							
74. <i>Ludwigia hyssopifolia</i> (G. Don) Exell	เทียนนา	มี.ค.-พ.ค.	++	-	-	✓	-
OXALIDACEAE							
75. <i>Oxalis acetosella</i> L.	ส้มกับ	มี.ค.-พ.ค.	++	-	-	✓	-
76. <i>O. latifolia</i> Kunth	ผักแว่นดอกชมพู	มี.ค.-พ.ค.	++	-	-	✓	-
PANDANACEAE							
77. <i>Pandanus amaryllifolius</i> Roxb.	เตยหอม	ม.ค.-พ.ค.	++	✓ ^[C]	✓ ^[E]	-	-
PHYLLANTHACEAE							
78. <i>Phyllanthus amarus</i> Schumach. & Thonn.	ลูกใต้ใบ	มี.ค.-พ.ค.	+++	-	-	-	-
79. <i>P. virgatus</i> G. Forst.	ขางอำไพ	ม.ค.-พ.ค.	+++	-	-	-	-
PLANTAGINACEAE							
80. <i>Scoparia dulcis</i> L.	กรดน้ำ	มี.ค.-พ.ค.	++	-	-	✓	-
PIPERACEAE							
81. <i>Peperomia pellucida</i> (L.) Kunth	ผักกระสัง	ม.ค.-พ.ค.	++	-	✓ ^[E]	-	-
82. <i>Piper sarmentosum</i> Roxb.	ข้าวฟ่าง	ม.ค.-พ.ค.	++	-	✓ ^[D]	-	-
POACEAE							
83. <i>Axonopus compressus</i> (Sw.) P. Beauv.	หญ้ามาเลเชีย	ม.ค.-พ.ค.	+++	-	-	-	-
84. <i>Brachiaria distachya</i> (L.) Stapf	หญ้าตีนกา	ม.ค.-พ.ค.	+++	-	-	-	-
85. <i>B. mutica</i> (Forssk.) Stapf	หญ้าขน	ม.ค.-พ.ค.	+++	-	-	✓	-
86. <i>B. reptans</i> (L.) C. A. Gradner & C. E. Hubb.	หญ้าตีนตีด	ม.ค.-พ.ค.	+++	-	-	-	-
87. <i>Cenchrus brownie</i> Roem. & Schult. L.	หญ้าบั้ง	ม.ค.-พ.ค.	+++	-	-	-	-
88. <i>Chloris barbata</i> Sw.	หญ้ารังนก	ม.ค.-พ.ค.	+++	-	-	✓	ภาพที่ 2 ญ
89. <i>Chrysopogon aciculatus</i> (Retz.) Trin.	หญ้าเจ้าชู้	ม.ค.-พ.ค.	+++	-	-	-	-
90. <i>Cymbopogon nardus</i> (L.) Rendle	ตะไคร้หอม	ม.ค.-พ.ค.	++	✓ ^[C]	✓ ^[E]	-	-
91. <i>Cy. citratus</i> (DC.) Stapf	ตะไคร้	ม.ค.-พ.ค.	+++	✓ ^[C]	✓ ^[E]	-	-
92. <i>Cynodon dactylon</i> (L.) Pers.	หญ้าแพรก	ม.ค.-พ.ค.	+++	-	-	-	-
93. <i>Dactyloctenium aegyptium</i> (L.) Willd.	หญ้าปากควาย	ม.ค.-พ.ค.	+++	-	-	-	-
94. <i>Eragrostis tenella</i> (L.) P. Beauv. ex Roem. Et Schult.	หญ้าไข่เห็บเล็ก	ม.ค.-พ.ค.	+++	-	-	-	-
95. <i>Imperata cylindrica</i> (L.) Raeusch.	หญ้าคา	ม.ค.-พ.ค.	+++	-	-	-	-
96. <i>Melinis repens</i> (Willd.) Ziska	หญ้าดอกชมพู	ม.ค.-พ.ค.	++	-	-	✓	-
97. <i>Panicum meximum</i> Jacq.	หญ้าเสือเถล	ม.ค.-พ.ค.	++	-	-	✓	-
98. <i>Pennisetum polystachyon</i> (L.) Schult.	หญ้าขจรจบดอกเล็ก	ม.ค.-พ.ค.	++	-	-	✓	-
99. <i>Zoysia matrella</i> (L.) Merr.	หญ้านวลน้อย	ม.ค.-พ.ค.	+++	-	-	-	-
POLYGONACEAE							
100. <i>Persicaria odorata</i> (Lour.) Sojak	ผักไผ่	มี.ค.-พ.ค.	++	-	-	-	-
PONTEDERIACEAE							
101. <i>Eichhornia crassipes</i> (Mart.) Solms	ผักตบชวา	ม.ค.-พ.ค.	+++	-	-	✓	-

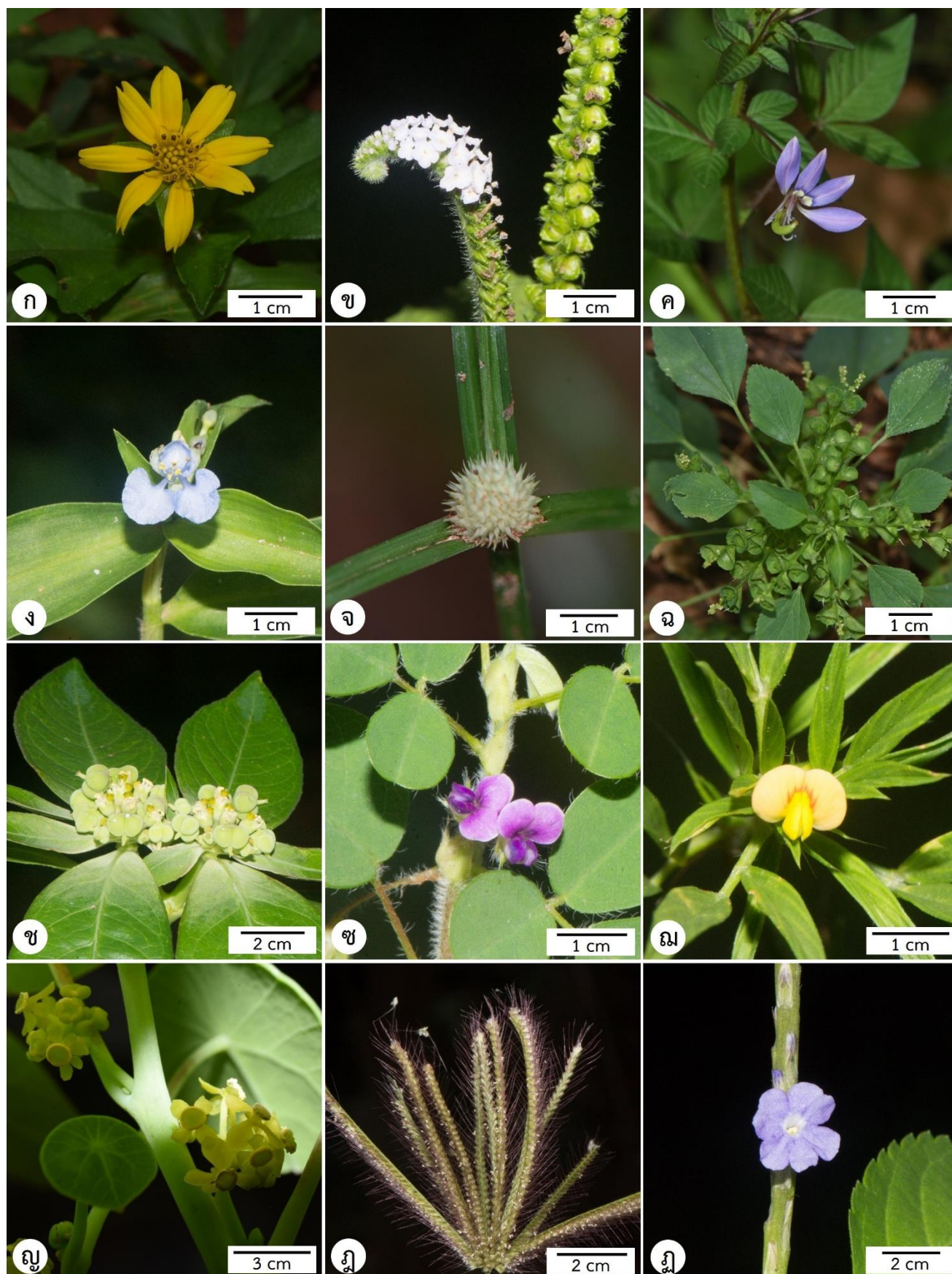
ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นเมือง	ช่วงเวลา ออกดอก	จำนวน ประชากร	พืช สมุนไพร	พืช อาหาร	พืชต่างถิ่น รุกราน	ภาพพรรณ ไม้
PORTULACACEAE							
102. <i>Portulaca oleracea</i> L.	ผักเบี้ยใหญ่	ม.ค.-พ.ค.	++	-	-	-	-
103. <i>Talinum paniculatum</i> (Jacq.) Gaertn.	โสมคน	มี.ค.-พ.ค.	+++	-	-	✓	-
RUBIACEAE							
104. <i>Mitracarpus hirtus</i> (L.) DC.	หญ้าจุกขาว	มี.ค.-พ.ค.	+++	-	-	✓	-
105. <i>Oldenlandia corymbosa</i> L.	หญ้าลั่นจูง	มี.ค.-พ.ค.	+++	-	-	✓	-
106. <i>Richardia brasiliensis</i> Gomes	หญ้าท่าพระ	มี.ค.-พ.ค.	+++	-	-	✓	-
107. <i>Spermacoce laevis</i> Lam.	กระดุมใบใหญ่	มี.ค.-พ.ค.	+++	-	-	✓	-
SCROPHULARIACEAE							
108. <i>Lindernia crustacea</i> (L.) F. Muell. var. <i>crustacea</i>	หญ้ากาบหอย	ม.ค.-พ.ค.	++	-	-	-	-
STEMONACEAE							
109. <i>Stemona collinsae</i> Craib	หนอนตายหายาก	ธ.ค.-พ.ค.	+	✓ ^[C]	-	-	-
SOLANACEAE							
110. <i>Physalis angulata</i> L.	โหงงเทง	ธ.ค.-พ.ค.	+	-	✓ ^[D]	-	-
TYPHACEAE							
111. <i>Typha angustifolia</i> L.	ธูปฤาษี	ม.ค.-พ.ค.	+++	-	-	✓	-
VERBENACEAE							
112. <i>Phyla nodiflora</i> (L.) Greene	หญ้าเกล็ดปลา	ม.ค.-พ.ค.	++	-	-	✓	-
113. <i>Stachytarpheta jamaicensis</i> (L.) Vahl	พันธุ์เขียว	ม.ค.-พ.ค.	+++	-	-	✓	ภาพที่ 2 ฎ
ZINGIBERACEAE							
114. <i>Alpinia galanga</i> (L.) Willd.	ข่า	ก.พ.-พ.ค.	++	✓ ^[A]	✓ ^[E]	-	-
115. <i>Al. nigra</i> (Gaertn.) B. L. Burt	เร่วน้อย	ก.พ.-พ.ค.	+	✓ ^[C]	-	-	-
116. <i>Al. siamensis</i> K. Schum.	กุกกโรหิณี	ก.พ.-พ.ค.	++	✓ ^[C]	✓ ^[E]	-	-
117. <i>Curcuma longa</i> L.	ขมิ้น	ก.พ.-พ.ค.	++	✓ ^[C]	✓ ^[D]	-	-
118. <i>Globba winitii</i> C.H. Wright	กล้วยจะกำหลวง	ก.พ.-พ.ค.	++	-	-	-	-
119. <i>Kaempferia marginata</i> Carey ex Roscoe	เปราะป่า	ก.พ.-พ.ค.	+++	✓ ^[A]	✓ ^[E]	-	-
120. <i>K. koratensis</i> Pichens.	เปราะโคราช	ก.พ.-พ.ค.	++	-	✓ ^[D]	-	-
121. <i>Zingiber zerumbet</i> (L.) Roscoe ex Sm. subsp. <i>zerumbet</i>	กระเทียม	ก.พ.-พ.ค.	+++	✓ ^[B]	✓ ^[E]	-	-

หมายเหตุ: จำนวนประชากร: + พบน้อย พบบางบริเวณและมีจำนวนน้อย (พบ 1-20 ต้น), ++ พบปานกลาง พบหลายบริเวณแต่มีจำนวนน้อย (พบ 20-40 ต้น), พบมาก พบหลายบริเวณและมีจำนวนมาก (พบ 40-80 ต้น หรือกระจายทั่วไปในพื้นที่ศึกษา)

A อ้างอิงข้อมูลพืชสมุนไพรจาก (รุ่งระวี เต็มศิริฤกษ์กุล, 2557), B อ้างอิงข้อมูลพืชสมุนไพรจาก (สันติ วัฒนฐานะ และคณะ, 2550), C (สันติ วัฒนฐานะ และคณะ, 2563), D อ้างอิงข้อมูลพืชอาหารจาก (สถาบันการแพทย์แผนไทย กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข, 2541), E (สถาบันการแพทย์แผนไทย กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข, 2542)

ภาพที่ 1 พรรณไม้ล้มลุกในศูนย์อนุรักษ์พันธุ์พืชพื้นถิ่นภาคเหนือ: ก. *Asystasia gangetica*; ข. *Hemigraphis alternata*; ค. *Hygrophila ringen*; ง. *Ruellia prostrata*; จ. *Trianthema portulacastrum*; ฉ. *Alternanthera pungens*; ช. *Amaranthus spinosus*; ซ. *A. viridis*; ฅ. *Centella asiatica*; ญ. *Acemella oleracea*; ณ. *Ageratum conyzoides*; น. *Centrathrum punctatum*

ภาพที่ 2 พรรณไม้ล้มลุกในศูนย์อนุรักษ์พันธุ์พืชฯ: ก. *Wedelia trilobata*; ข. *Heliotropium indicum*; ค. *Cyanthillium cinereum*; ง. *Commelina diffusa*; จ. *Rhynchospora colorata*; ฉ. *Acalypha indica*; ช. *Euphorbia heterophylla*; ซ. *Euphorbia heterophylla*; ฌ. *Euphorbia heterophylla*; ญ. *Euphorbia heterophylla*; ฎ. *Euphorbia heterophylla*; ฏ. *Euphorbia heterophylla*.

Desmodium triflorum; ณ. *Stylosanthes guianensis*; ณ. *Stephania erecta*; ณ. *Chloris barbata*;
Stachytarpheta jamaicensis

ณ.

เมื่อเปรียบเทียบการศึกษาค้นคว้านี้กับการศึกษาของ ขจรศักดิ์ วรประทีป และคณะ 2554 สำรวจและศึกษาพืชวงศ์เหงือกปลาหมอในศูนย์อนุรักษ์พันธุ์กรรมพืช อพ.สธ. จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 16 สกุล 21 ชนิด การศึกษาค้นคว้านี้พบ 6 ชนิด ได้แก่ *Andrographis paniculata*, *Asystasia gangetica*, *Blepharis maderaspatensis*, *Hemigraphis alternata*, *Hygrophila ringen*, *Ruellia prostrata*, และ *R. tuberosa* ซึ่งมีการสำรวจพบเพิ่มอีก 1 ชนิด คือ *Hygrophila ringen* จึงเป็นการรายงานแหล่งการกระจายพันธุ์ใหม่ การศึกษาค้นคว้านี้เป็นการสำรวจและเก็บตัวอย่างพรรณไม้เฉพาะพรรณไม้ล้มลุกจึงพบพืชน้อยกว่าการศึกษาโดย ขจรศักดิ์ วรประทีป และคณะ (2556)

ในปี 2564 เทียมหทัย ชูพันธ์ ศึกษาพรรณไม้ในป่าชุมชนบ้านซับพงโพด อำเภอเสิงสาง จังหวัดนครราชสีมา พบไม้พื้นล่าง จำนวน 40 วงศ์ 66 สกุล 69 ชนิด การศึกษาค้นคว้านี้พบ 5 ชนิด ได้แก่ *Asparagus racemosus*, *Ageratum conyzoides*, *Chromolaena odorata*, *Tridax procumbens* และ *Stemona collinsae* ซึ่งสอดคล้องกับการรายงานของ เทียมหทัย ชูพันธ์ (2564)

จากผลการศึกษาค้นคว้าพรรณไม้ล้มลุกที่มีจำนวนประชากรมาก คือ พบหลายบริเวณและมีจำนวนมาก จำนวน 66 ชนิด ได้แก่ *Acalypha indica*, *Acmella oleracea*, *Ageratum conyzoides*, *Alternanthera sessilis*, *Amaranthus spinosus*, *A. viridis*, *Andrographis paniculata*, *Asparagus racemosus*, *Asystasia gangetica* subsp. *micrantha*, *Axonopus compressus*, *Blepharis maderaspatensis*, *Brachiaria distachya*, *B. mutica*, *B. reptans*, *Cenchrus brownie*, *Centella asiatica*, *Chloris barbata*, *Chromolaena odorata*, *Chrysopogon aciculatus*, *Cleome rutidosperma*, *Croton bonplandianus*, *Cyanthillium cinereum*, *Cymbopogon citratus*, *Cynodon dactylon*, *Cyperus rotundus*, *Dactyloctenium aegyptium*, *Drymaria cordata*, *Eclipta prostrata*, *Emilia sonchifolia*, *Eichhornia crassipes*, *Eragrostis tenella*, *Euphorbia heterophylla*, *E. hirta*, *E. bifida*, *Evolvulus nummularius*, *Gynura pseudochina*, *Hemigraphis alternata*, *Hydrocotyle umbellata*, *Hygrophila ringen*, *Hyptis suaveolens*, *Kaempferia marginata*, *Imperata cylindrical*, *Ipomoea aquatic*, *Limnocharis flava*, *Mimosa pudica*, *Mitracarpus hirtus*, *Oldenlandia corymbosa*, *Ottelia alismoides*, *Phyllanthus amarus*, *P. virgatus*, *Richardia brasiliensis*, *Ruellia tuberosa*, *Spermacoce laevis*, *Stachytarpheta jamaicensis*, *Stylosanthes guianensis*, *Talinum paniculatum*, *Tephrosia purpurea*, *T. pumila*, *Trianthema portulacastrum*, *Tridax procumbens*, *Typha angustifolia*, *Typhonium trilobatum*, *Wedelia trilobata*, *Youngia japonica*, *Zingiber zerumbet* และ *Zoysia matrella* พืชที่มีประชากรปานกลาง คือ พบหลายบริเวณและมีจำนวนน้อย จำนวน 48 ชนิด ได้แก่ *Alpinia galangal*, *Al. siamensis*, *Alternanthera pungens*, *Alysicarpus vaginalis*, *Asystasia gangetica* subsp. *gangetica*, *Centratherum punctatum*, *Colocasia esculenta*, *Commelina benghalensis*, *C. diffusa*, *Crassocephalum crepidioides*, *Crotalaria pallida*, *Cymbopogon nardus*, *Cyperus compressus*, *C. difformis*, *Curcuma longa*, *Desmodium triflorum*, *Echinodorus cordifolius*, *Euphorbia thymifolia*, *Globba winitii*, *Gomphrena celosioides*, *Heliotropium indicum*, *Ipomoea obscura*, *Kaempferia koratensis*, *Kyllinga breuifolius*, *Lindernia crustacea*, *Ludwigia hyssopifolia*, *Macroptilium lathyroides*, *Malvastrum coromandelianum*, *Melinis repens*, *Nelumbo nucifera*, *Nymphaea pubescens*, *Oxalis acetosella*, *O. latifolia*, *Pandanus amaryllifolius*, *Panicum maximum*, *Pennisetum polystachyon*, *Peperomia pellucida*, *Persicaria odorata*, *Physalis angulate*, *Phylla nodiflora*, *Piper sarmentosum*, *Plectranthus amboinicus*, *Portulaca oleracea*, *Rhynchospora colorata*, *Ruellia prostrata*, *Scoparia dulcis*, *Synedrella nodiflora* และ *Zygostelma benthami* และพืชที่มีจำนวนประชากรน้อย คือ พบบางบริเวณและมีจำนวนน้อย จำนวน 7 ชนิด ได้แก่ *Aglaonema simplex*, *Alpinia nigra*, *Celosia aegentea*, *Cyperus involucratus*, *Stemona collinsae*, *Stephania erecta* และ *S. pierrei*

พรรณไม้ล้มลุกที่เป็นพืชสมุนไพร จำนวน 23 ชนิด ได้แก่ *Aglaonema simplex*, *Alpinia galangal*, *Al. nigra*, *Al. siamensis*, *Andrographis paniculata*, *Asparagus racemosus*, *Centella asiatica*, *Chromolaena odorata*, *Curcuma longa*, *Cymbopogon nardus*, *Cy. citratus*, *Cyperus rotundus*, *Gynura pseudochina*, *Hydrocotyle umbellata*, *Kaempferia marginata*, *Pandanus amaryllifolius*, *Plectranthus amboinicus*, *Ruellia prostrata*, *R. tuberosa*, *Stemona collinsae*, *Stephania pierrei*, *Typhonium trilobatum* และ *Zingiber zerumbet* และพรรณไม้ล้มลุกที่เป็นพืชอาหาร จำนวน 20 ชนิด ได้แก่ *Alpinia galangal*, *Al. siamensis*, *Asystasia gangetica* subsp. *gangetica*, *A. gangetica* subsp. *micrantha*, *Am. viridis*, *Centella asiatica*, *Cleome rutidosperma*, *Colocasia esculenta*, *Curcuma longa*, *Cymbopogon nardus*, *Cy. citratus*, *Hydrocotyle umbellata*, *Ipomoea aquatic*, *Kaempferia marginata*, *Limnocharis flava*, *Ottelia alismoides*, *Pandanus amaryllifolius*, *Peperomia pellucida*, *Physalis angulate* และ *Piper sarmentosum*

จากการศึกษาพบว่าพรรณไม้ล้มลุกที่อยู่ในบัญชีรายชื่อพืชต่างถิ่นรุกราน จำนวน 47 ชนิด ได้แก่ *Ageratum conyzoides*, *Alternanthera sessilis*, *Al. pungens*, *Amaranthus spinosus*, *Am. viridis*, *Asystasia gangetica* subsp. *micrantha*, *Brachiaria distachya*, *Celosia aegentea*, *Centrathium punctatum*, *Chloris barbata*, *Chromolaena odorata*, *Crassocephalum crepidioides*, *Crotalaria pallida*, *Cyperus involucratus*, *Echinodorus cordifolius*, *Eichhornia crassipes*, *Euphorbia heterophylla*, *E. hirta*, *E. thymifolia*, *Gomphrena celosioides*, *Gynura pseudochina*, *Hemigraphis alternata*, *Hyptis suaveolens*, *Limnocharis flava*, *Ludwigia hyssopifolia*, *Macroptilium lathyroides*, *Malvastrum coromandelianum*, *Melinis repens*, *Mimosa pudica*, *Mitracarpus hirtus*, *Oldenlandia corymbosa*, *Oxalis acetosella*, *O. latifolia*, *Panicum maximum*, *Pennisetum polystachyon*, *Phyllanthus nodiflora*, *Richardia brasiliensis*, *Ruellia tuberosa*, *Scoparia dulcis*, *Spermacoce laevis*, *Stylosanthes guianensis*, *Stachytarpheta jamaicensis*, *Synedrella nodiflora*, *Talinum paniculatum*, *Tridax procumbens*, *Typha angustifolia* และ *Wedelia trilobata*

สรุปผล

จากผลการศึกษาพรรณไม้ล้มลุกในศูนย์อนุรักษ์พันธุ์กรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี พบพรรณไม้ล้มลุกทั้งหมดจำนวน 40 วงศ์ 96 สกุล 121 ชนิด วงศ์ที่พบมากที่สุดคือ Poaceae พบ 17 ชนิด รองลงมาคือ Asteraceae พบ 13 ชนิด วงศ์ที่พบ 8 ชนิดคือ Acanthaceae, Fabaceae และ Zingiberraceae วงศ์ที่พบ 7 ชนิดคือ Amaranthaceae, Cyperaceae และ Euphorbiaceae วงศ์ที่พบ 4 ชนิดคือ Rubiaceae วงศ์ที่พบ 3 ชนิดคือ Araceae และ Convolvulaceae วงศ์ที่พบ 2 ชนิดคือ Alismataceae, Apiaceae, Commelinaceae, Lamiaceae, Menispermaceae, Oxalidaceae, Phyllanthaceae, Peperaceae, Portulacaceae และ Verbenaceae ส่วนวงศ์ที่พบเพียงหนึ่งชนิด ได้แก่ Aizoaceae, Apocynaceae, Asparagaceae, Boraginaceae, Caryophyllaceae, Cleomaceae, Hydrocharitaceae, Malvaceae, Nelumbonaceae, Nymphaeaceae, Onagraceae, Pandanaceae, Plantaginaceae, Polygonaceae, Pontederiaceae, Scrophulariaceae, Stemonaceae, Solanaceae และ Typhaceae

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณผู้อำนวยการศูนย์อนุรักษ์พันธุ์กรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี ที่อำนวยความสะดวกในการเก็บข้อมูลในภาคสนาม ภัณฑารักษ์พิพิธภัณฑ์พืชศูนย์อนุรักษ์พันธุ์กรรมพืชฯ (RSPG) สำหรับความอนุเคราะห์ในการศึกษาตัวอย่างพรรณไม้แห้ง และเอื้อเฟื้อสถานที่ในการทำการวิจัย

บรรณานุกรม

- กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, สำนักวิจัยการอนุรักษ์ป่าไม้และพันธุ์พืช. (2556). พืชต่างถิ่นรุกรานในพื้นที่ป่าอนุรักษ์. กรุงเทพมหานคร. ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- ก่องกานดา ขยามฤต. (2541). *คู่มือจำแนกพรรณไม้*. กรุงเทพมหานคร: ไดมอนด์ พรินต์.
- ก่องกานดา ขยามฤต และ วรลัด เจ่มจำรัส. (2559). *คู่มือจำแนกพรรณไม้*. กรุงเทพมหานคร: สิทธิโชค พรินต์.
- ขจรศักดิ์ วรประทีป, สุภาวดี เพชรโคตร, อุไรรัตน์ กาญจนขุนดี, ปิยรัชฎ์ เจริญทรัพย์, และ พรชัย จุฑามาศ. (2554). พืชวงศ์เหงือกปลาหมอ ในศูนย์อนุรักษ์พันธุ์กรรมพืช อพ.สธ. คลองไผ่ จังหวัดนครราชสีมา. *การประชุมวิชาการ ทรัพยากรไทย : ก้าวสู่โลกกว้างอย่างมั่นใจ*, 631-620.
- เทียมหทัย ชูพันธ์. (2564). พรรณไม้ในป่าชุมชนบ้านซับพงโพด อำเภอเสิงสาง จังหวัดนครราชสีมา. *วารสารวิทยาศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย*, 1(2), 23-35.
- ราชันย์ ภูมา และ สมราน สุดดี. (2557). *ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย เต็ม สมิตินันท์ (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม)*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธรักษาแห่งชาติ.
- รุ่งระวี เต็มศิริฤกษ์กุล, วงศ์สถิต ฉั่วกุล, ภาณุพงษ์ พงษ์ชีวิน, เบญญาภาญจน์ พงศ์กิจวิฑูร, อำพล บุญเปล่ง, และ อุบลวรรณ บุญเปล่ง. (2557). *สมุนไพรและเครื่องยาไทยในยาสามัญประจำบ้าน*. กรุงเทพมหานคร: หจก.สามลดา.
- สถาบันการแพทย์แผนไทย กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข. (2541). *ผักพื้นบ้านภาคอีสาน*. กรุงเทพมหานคร. องค์การส่งเสริมการค้าทางการค้าผ่านศึก กรุงเทพฯ.
- สถาบันการแพทย์แผนไทย กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข. (2542). *ผักพื้นบ้านภาคกลาง*. กรุงเทพมหานคร. องค์การส่งเสริมการค้าทางการค้าผ่านศึก กรุงเทพฯ.

สถาบันการแพทย์แผนไทย กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข. (2542). *ผักพื้นบ้านภาคเหนือ*. กรุงเทพมหานคร. องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก กรุงเทพฯ.

สถาบันการแพทย์แผนไทย กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข. (2542). *ผักพื้นบ้านภาคใต้*. กรุงเทพมหานคร. องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก กรุงเทพฯ.

สันติ วัฒนฐานะ, สุรีย์พร นนทชัยภูมิ, ปรัชญา ศรีสง่า, อังคณา อินตา, วิทยา ปองอมรกุล, นพรัตน์ ทูลมาลย์, ชุศรี ไตรสนธิ, บัณฑิตย์ มาลา, และอุไรรัตน์ กาญจนขุนดี. (2550). *พืชสมุนไพรที่พบในป่าครอบครัวในจังหวัดตาก กำแพงเพชร และพิจิตร*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ (องค์การมหาชน).

สันติ วัฒนฐานะ, หนูเดือน เมืองแสน, ชุศรี ไตรสนธิ, เกียรติศักดิ์ เอื้อมเก็บ, บุญช่วย บุญมี, ปฐมาภรณ์ ทิลาภิรักษ์, ทศพร ชนกคุณ, และรุ่งเพชร ปัญญาจุฑา. (2550). *พืชสมุนไพรและภูมิปัญญา*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ (องค์การมหาชน).